

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ουτοπία και πραγματικότητα

Γράφει η Νίκη Καλτσόγια - Τουρναβίτη, Ομότιμη Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

20 Νοεμβρίου 1989, μία από τις μεγαλύτερες επιτείους πανηγυρισμού για τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, που ψηφίστηκε από τον Οργανισμό Ηνωμένων και άρχισε να ισχύει το Σεπτέμβριο του 1990. Πριν απ' αυτή ειδικό θεσμικό πλαίσιο είχε εξαγγελθεί με τη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 και αργότερα, το 1959, με τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Όμως ήταν απλά διακηρύξεις, χωρίς δεσμευτική δύναμη. Βέβαια θεμέλιο όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το «Ευαγγέλιο των δικαιωμάτων του απλού ανθρώπου», όπως έχει γραφτεί, είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της 10ης Δεκεμβρίου 1948. Διακήρυξη, που ήθελε ν' αποτελέσει την ταφόπλακα όλων των συγκλονιστικών ερεπιών που σώρευσε για την ανθρωπότητα σε ζωές, αξίες υλικό και πνευματικό πολιτισμό ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.

20ός αιώνας, αιώνας δύο παγκοσμίων πολέμων αλλά και αιώνας αναγέννησης και ελπίδας για ένα κόσμο σεβασμού της αξίας του ανθρώπου και των δικαιωμάτων του. Αιώνας που έθεσε τα θεμέλια συνεργασίας και ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των λαών. Ο αγώνας για την προστασία του ανθρώπου και των अपαράγραπτων δικαιωμάτων καταγράφεται σε πλήθος νομικών κειμένων - διακηρύξεων, συμβάσεων, εξαγγελιών - που καλύπτουν όλες τις πλευρές της ζωής του ανθρώπου. Αιώνας που θέτει τα θεμέλια ενός Οικουμενικού Ανθρωπιστικού Δικαίου. Μεταξύ αυτών η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, του 1989. αναγνωρίζεται γενικά ως από τα σημαντικότερα νομικά δεσμευτικά κείμενα του 20ού αιώνα.

Από τις πλέον σημαντικές διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για το παιδί θα πρέπει να θεωρηθούν οι διατάξεις του άρθρου 28 για το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και του άρθρου 29 που αναφέρεται στους σκοπούς της: (α) στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και των πνευματικών και σωματικών χαρισμάτων του, (β) στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, (γ) στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα, τους γονείς, τη γλώσσα, και τις πολιτιστικές και εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει και (δ) την προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, και ε) την ανάπτυξη σεβασμού στο φυσικό περιβάλλον.

Σκόπιμη βέβαια θα ήταν δυνατή μια πολύ μεγαλύτερη αναφορά στις διατάξεις της θεμελιώδους αυτής σύμβασης, που πράγματι αναφέρεται σε όλες τις πλευρές της ζωής του παιδιού και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των γονιών, των εκπαιδευτικών και της κοινωνίας ολόκληρης. Όμως στεκόμαστε κυρίως στις διατάξεις για την εκπαίδευση γιατί η εκπαίδευση - και στην ευρύτερη έννοια της η παιδεία - αποτελεί το θεμέλιο της ίδιας της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, δηλαδή της ελευθερίας του.

Περισσότερο επίκαιρη από ποτέ είναι η αναφορά της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση για τον Εικοστό-πρώτο Αιώνα προς την UNESCO, του Δεκεμβρίου του 1998, με τον αγγλικό τίτλο:

ΕΧΩ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ...

ΝΕΡΟ**ΦΑΓΗΤΟ****ΥΓΕΙΑ****ΡΟΥΧΑ****ΣΠΙΤΙ****ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ**

Learning: The Treasure Within, με επικεφαλής τον Jacques Delors. Σ' αυτήν, πολύ συνοπτικά, αναφέρονται τα εξής: Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που είναι ορατές, η ανθρωπότητα βλέπει στην εκπαίδευση ένα αναγκαίο όργανο για την επίτευξη των ιδανικών της Ειρήνης. Η Εκπαίδευση έχει να παίξει ένα θεμελιώδη ρόλο για την ατομική και την κοινωνική ανάπτυξη. Δεν τη θεωρεί, βέβαια, το μαγικό ραβδί για ένα κόσμο, που όλα τα ιδανικά θα έχουν επιτευχθεί, αλλά ως ένα κύριο μέσο για την επίτευξη μιας περισσότερο αρμονικής ανάπτυξης, που θα περιορίσει τη φτώχεια, τον αποκλεισμό, την αμάθεια, την καταπίεση και τον πόλεμο. Κυρίως όμως θα συντελέσει στην ανάπτυξη του ατόμου και στις φιλικές σχέσεις με τους άλλους, αλλά και μεταξύ των ομάδων και των κρατών. Γνωρίζει τα προβλήματα που θα ενταθούν κατά τον 21ο αιώνα:

- Εντάσεις μεταξύ της παγκόσμιας κοινότητας και των ατόμων: Οι άνθρωποι πρέπει σιγά σιγά να γίνουν πολίτες του κόσμου, χωρίς να χάσουν τις ρίζες τους και κυρίως τους ρόλους τους στα κράτη στα οποία ανήκουν. - Εντάσεις μεταξύ του παγκόσμιου και του ατομικού. Η κουλτούρα σταθερά γίνεται παγκόσμια και δεν μπορούμε να αγνοήσουμε όσα αυτή μας υπόσχεται και σε πόσους κινδύνους όμως μπορεί να μας οδηγήσει. - Εντάσεις μεταξύ παράδοσης και μοντερνισμού, που είναι ένα πρόβλημα για το πώς θα επιτευχθεί η εναρμόνιση. - Σύγκρουση μεταξύ μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων σκοπών. Αυτή, βέβαια, πάντα υπήρχε αλλά τώρα, με την ταχύτητα των αλλαγών έγινε πιο έντονη. Εδώ όμως είναι και ο μεγάλος ρόλος της εκπαίδευσης. - Σύγκρουση μεταξύ της ανάγκης τόνωσης του ανταγωνισμού και της ανάγκης επίτευξης της ισότητας των ευκαιριών, που είναι θεμελιώδες θέμα κοινωνικής δικαιοσύνης. - Σύγκρουση μεταξύ της απίστευτης επέκτασης των γνώσεων και της ικανότητας των ανθρώπων να την εξισορροπήσουν. - Και τέλος, ένας ακόμα ουσιαστικός παράγοντας είναι οι σύγκρουση μεταξύ ηθικών και υλικών αξιών. Και το παράδοξο είναι ότι ο κόσμος νοσταλγεί ηθικές αξίες. Και δεν είναι υπερβολή ότι η Επιτρο-

πή έδωσε μεγαλύτερη βαρύτητα στην τελευταία αυτή σύγκρουση.

Δεκαεπτά χρόνια μετά απ' αυτήν την Έκθεση της Επιτροπής της UNESCO δεν μπορεί παρά να διαπιστώσει κανείς ότι αυτές οι εντάσεις όχι μόνο δεν αντιμετωπίστηκαν από την εκπαίδευση με επιτυχία, αλλά αντίθετα γιγαντώθηκαν. Η βία στο ίδιο το σχολείο και την κοινωνία είναι καθημερινό φαινόμενο. Ακόμα οι ανισότητες διογκώθηκαν σε σημείο τέτοιου βαθμού, που αν την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα μιλούσαμε για «κοινωνίες των 2/3», σήμερα μιλάμε για «κοινωνίες του 1/3». Και αυτή είναι η πραγματικότητα ακόμα και μεταξύ των πλέον αναπτυγμένων χωρών της Δύσης. Αυτό που δεν πρόβλεψε - και δεν ήταν δυνατόν να προβλέψει - η Έκθεση της Επιτροπής της UNESCO είναι ο βαθμός της σύγκρουσης μεταξύ των πολιτισμών που αγγίζει τα όρια της πολεμικής σύγκρουσης μετά τα τραγικά χτυπήματα τρομοκρατικών οργανώσεων, κυρίως ισλαμικών, και η έκταση που παίρνουν τώρα που μιλάμε. Η Επιτροπή δεν μπορούσε τότε να φανταστεί τη βία και την τρομοκρατία που θα ξεσπαγε ειδικά πριν από λίγες μέρες στο Παρίσι και θα οδηγούσε σε μια οιοσδήποτε παγκόσμια σύρραξη.

Τως τελικά οι ελπίδες που αποθέσαμε στην παιδεία και στην ισχύ του ανθρωπιστικού δικαίου ήταν ουτοπικές. Τα οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων κυριάρχησαν, γιατί τα όπλα του ανθρωπιστικού διεθνούς δικαίου είναι αναποτελεσματικά. Και αυτό κυρίως γιατί δεν οικοδομήθηκαν παράλληλα ισχυροί κανόνες και δομές επιβολής του. Και αυτό είναι η μεγάλη αδυναμία αυτού του δικαίου. Όμως αυτό ισχύει. Και εμπλουτίζεται διαρκώς. Και αυτή είναι η ελπίδα. Όσο υπάρχουν δυνατές φωνές και δυνάμεις που αγωνίζονται για την εφαρμογή των αρχών της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ειρήνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας, τόσο οι ελπίδες δεν χάνονται. Ουτοπία; Ίσως. Όμως οι ουτοπίες στην ιστορία του πολιτισμού δείχνουν το μέτρο των δυνάμεων του ανθρώπου.